

Spotify ur bildningsperspektiv

Cecilia Ferm Almqvist, Susanna Leijonhufvud och Niclas Ekberg, red., 2020. *Explorativ bildning i strömmade medier. Spotify som ett case*. Stockholm: Södertörns högskola, 271 s. ISBN 978-91-89109-37-7.

Cecilia Ferm Almqvist, Susanna Leijonhufvud och Niclas Ekberg är redaktörer för antologin *Explorativ bildning i strömmade medier. Spotify som ett case*, som också rymmer bidrag från Elias Schwieler, Patrick Burkart och Jon Allan. Boken är resultatet av forskningsprojektet *Evolving Bildung in the nexus of streaming services, art and users – Spotify as a case* och är uppbyggd kring elva kapitel och en avslutande ”Outroduktion”.

Den digitala teknikens möjligheter för lärande har intresserat forskare inom pedagogik-området under decennier. Ofta har frågan om hur den nya tekniken kan användas för pedagogiska syften stått i centrum. I denna antologi fokuseras i stället på hur musik och teknik blir del av människors liv i en sammanflätad process. Spotify är i det sammanhanget ett mycket intressant case; ett hyperkommersiellt bolag som saluför musik till alla, samtidigt som man marknadsför sig som hipp, global och individanpassad arbetsgivare. Med tanke på den pågående kritiska debatten om nätjättarnas makt och monopolliknande positioner blir boken en viktig skildring av den 2010-talets tech-yras som just tycks vara på väg att bedarra. För precis som den pågående kritiken mot företag som Facebook och Google klingar även retoriken bakom Spotifys företagsidé plötsligt något falskt, framförallt med tanke på rapporter om motstånd mot kollektivavtal, lyssnarmanipulation och köpta streams som gjort plattformen till en arena där den som är mest kapitalstark kan slå undan konkurrens och skaffa sig topplaceringar. Frågan om bildning är i det sammanhanget spännande att utforska och öppnar för insikter om hur djupt rotad teknologin kommit att bli i våra liv, men också hur det tidiga internets utopiska förställningar om jämlikhet förbytts i den krassa insikten att den fysiska världens hierarkier flyttat in också på det gränslösa nätet.

Bokens konkreta ambition är att söka svar på vad som utmärker användningen av Spotify bland de personer som deltagit i de studier som ligger till grund för antologin avseende hur relationen mellan användare och Spotify kan förstås, samt vad Spotify blir till i mötet med användarna. Mer än att studera pågående bildningsresor handlar det om att vaska fram vilka bildningsmöjligheter Spotify erbjuder. Bildning används i boken i bemärkelsen att som människa få syn på och tillvarata sina möjligheter att bli, vara, lära och tänka med andra, med musik och med teknik. Dock aktualiseras redan här problemet med bildningsperspektivet som både premiss och resultat. I bokens ”Outroduktion” konkluderas nämligen att användares tidigare bildning inom området är en förutsättning för att Spotify ska kunna bli en bildningsarena. Frågan som kvarstår är dock om Spotify-användande automatiskt leder till bildning för dem som har förutsättningarna, och om tillgång till musik genom Spotify automatiskt gör samtidens musikaliskt bildade människor mer bildade än musikaliskt bildade i äldre tider. Boken snuddar förstås vid dessa frågor, och tecknar figurerna *Tågloffaren* respektive *Charterresenären* för att beskriva skillnader i hur användare tar Spotify i bruk – som antingen aktiva utforskare eller passiva konsumenter.

Plattformen diskuteras också med metaforen konstgalleriet när Spotify-användares botaniserande i det digitala musikarkivet liknas vid att flanera i konstgallerier. Givet Spotifys hyperkommersiella prägel inställer sig dock frågan: finns det även inslag av aktiviteter som liknar fönstershoppande i gallerior? Denna diskussion förs dock inte i boken men kan vara väl värd att utveckla kopplat till relationen mellan bildning och förströelse, vilken ytterligare hade kunnat nyansera förståelsen av vilket slags musikalisk och teknisk arena Spotify är och blir.

Idén om att bli till i sin fulla potential återkommer på flera ställen i boken men innefattar vissa motsättningar i relation till bildningspremissen. Att bli till i sin fulla potential antyder

snarast att en människas bildningssträvanden har ett slutmål som handlar om att uppnå en form av inneboende fulländning. En människas bildningssträvan har dock inget slut utan går att förstå som en ständigt pågående rörelse som löper genom livet. I motsats till bokens bildningsambitioner skymtas, paradoxalt nog, genom detta synsätt en mer instrumentell eller traditionell syn på kunskap.

I inledningskapitlet beskrivs musikalisk bildning innefatta dimensioner som estetik, etik, logik/överenskommet vetande och medborgarskap/tillhörighet. Samtidigt ges en inblick i hur Spotifys spellistefunktion möjliggör för en gift kvinna att genom olika låtar skicka dolda kärleksbudskap till en man som inte är hennes make men ”mer än en vän”. Hennes musikaliska bildningssträvanden är kanske möjliga tack vare Spotify men får näring av den under ytan spirande bekantskapen, tack vare vilken hon ger sig ut för att söka efter passande musik med rätt budskap och i rätt genre för att imponera på den mer musikaliskt kunnige mannen. Frågan är dock om denna digitala interaktion verkligen är uttryck för musikalisk bildning, eller om den bild som tecknas snarare visar hur kärlekslivets lite mer ljusskygga delar tar ny skepnad i digitaliseringens tidevarv. Svartsjuka makar får med detta kanske en ny digital plattform att bevaka i framtiden.

I elva kapitel tecknas en viktig bild av Spotify med fokus på mediets tekniska funktioner, användarnas perspektiv och den bildningspotential som möjligen går att finna i mötet mellan dessa och musik. Det handlar både om hur Spotify genom det senaste decenniets tekniska expansion till synes koloniserat musikaliskt folkbildande institutioner som public service, bibliotek och skola, men även hur Spotifys funktioner ställer nya krav på musikproduktion att anpassas till plattformen, och hur plattformen genom användning blir en del av människors vardagsliv. Det är relativt vana lyssnare som intervjuas i boken, och urvalet väcker nyfikenhet över hur icke-användarna ser på saken.

Boken öppnar för kultursociologisk reflektion, exempelvis kring hur individers kulturella kapital påverkar användandet av en plattform som Spotify. I kontexten som existerar utanför bokens fokus finns vinylskivans renässans och det ökande intresset för levande musik. Dessa utgör tillsammans en tydlig motpol till den teknikoptimism som Spotify är en del av. Sedda som parallella trender indikerar de möjligen att en viss Spotify-trötthet redan är i antågande, trots att plattformen fortsätter att öka. Om Spotify därtill, som i antologin, liknas vid ett konstgalleri aktualiseras frågan om de mest exklusiva musikaliska konstverken i vår tid är de som inte finns där. Därtill öppnar boken för en viktig diskussion om hur offentligt finansierade institutioner använder sig av det multinationella företags digitala tjänster. En tankefigur som tar form under min läsning av boken är att vår tids inställning till hyperkommersiella teknikföretag framstår som naiv. Det blir särskilt tydligt om man leker med tanken att vi skulle anlita McDonalds för att sköta våra skolmatbispisningar, och att samtalet runt lunchborden där automatiskt blir till bildning bara för att det är elever och lärare som sitter vid borden.

Riskerna och sårbarheten med digital arkivering av musik problematiseras i kapitel fyra, författat av Susanna Leijonhufvud. Där ges insikter om hur Spotifys potential för bildning är förskräckande begränsad till samtiden. Det är exempelvis tvivelaktigt om den gifta kvinnans kärleksbrev i formen spellista kommer att kunna hittas av senare generationer, som då kan få en inblick i hur musik och romantik flätades samman på 2010-talet. Inga tummade och repiga skivor som vittnar om äldre generationers festliga kvällar lämnas till eftervärlden, och framtidens barnbarn kommer inte att kunna snubbla över mormors skivsamling för att återupptäcka den i en ny tid. Frågan är därför om Spotify verkligen innebär musikalisk bildning på litet längre sikt, både mellan generationer men också för den enskilde.

I bokens avslutning skriver redaktörerna att de hoppats kunna bidra med bildning. Eftersom boken väckt nya frågor och öppnar för insikter vill jag påstå att författarna i det företaget har lyckats väl. Att fånga bildning medan den pågår är dock ingen enkel sak, och även om Spotifys

spellistor är förgängliga hoppas jag att någon i framtiden hittar denna bok och tar del av det tidiga tvåtusentalets musikaliska vardagsliv.

Johan Söderman